

UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI” CLUJ NAPOCA

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

TEZĂ DE DOCTORAT

CULTURA MUZICALĂ BISERICESCĂ DIN ȚARA LĂPUȘULUI.

TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE

REZUMAT

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

DOCTORAND:

PR. BABOȘAN ANDREI OVIDIU

CLUJ NAPOCA

2018

CUPRINS

ARGUMENT 8

Introducere 15

CAPITOLUL I..... 23

Viața bisericească în Țara Lăpușului de la începuturi până în zilele noastre

I.1 Bisericile din Țara Lăpușului, păstrătoare de tradiție muzicală bisericească

..... 23

I.1.1. Orașul Târgu Lăpuș 24

I.1.2. Satul Boiereni 26

I.1.3. Satul Borcut 27

I.1.4. Satul Cufoaia..... 29

I.1.5. Satul Dobricul Lăpușului 30

I.1.6. Satul Dumbrava 31

I.1.7. Satul Fântânele (Poiana Porcului) 32

I.1.8. Satul Inău 33

I.1.9. Satul Răzoare (Mașca) 34

I.1.10. Satul Rogoz..... 35

I.1.11. Satul Rohia..... 37

I.1.12. Satul Stoiceni 37

I.1.13. Satul Groșii Țibleșului (comuna Groșii Țibleșului) 38

I.1.14. Satul Suciu de Sus (Comuna Suciu de Sus)..... 40

I.1.15. Satul Suciu de Jos (Comuna Suciu de Sus) 42

I.1.16. Satul Lăpuș (Comuna Lăpuș) 43

I.1.17. Satul Ungureni (Comuna Cupșeni)..... 45

I.1.18. Satul Cupșeni (Comuna Cupșeni)..... 46

I.1.19. Satul Costeni (Comuna Cupșeni).....	48
I.1.20. Satul Baba (Comuna Coroieni).....	49
I.1.21. Satul Coroieni (Comuna Coroieni).....	50
I.1.22. Satul Dealu Mare (Comuna Coroieni).....	51
I.1.23. Satul Drăghia (Comuna Coroieni).....	52
I.1.24. Satul Peteritea (Comuna Coroieni).....	54
I.1.25. Satul Văleni (Vălenii Lăpușului), (Comuna Coroieni).....	55
I.1.26. Satul Vima Mică (Comuna Vima Mică).....	56
I.1.27. Satul Vima Mare (Comuna Vima Mică).....	57
I.1.28. Satul Sălnița (Comuna Vima Mică).....	58
I.1.29. Satul Băiuț (Comuna Băiuț).....	59
I.1.30. Satul Strâmbu Băiuț (Comuna Băiuț).....	60
I.1.31. Satul Poiana Botizii (Comuna Băiuț).....	61
I.2 Mănăstirea – vatră de conservare a muzicii bisericesti românești	61
I.2.1. Mănăstirea cu hramul „Adormirea Maicii Domnului „Sfânta Ana” – Rohia	63
I.2.2. Mănăstirea cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” - Lăpușul Românesc	70
I.2.3. Mănăstirea cu hramul „Acoperământul Maicii Domnului” - Rohița Boiereni	72
I.2.4. Mănăstirea cu hramul „Sfânta Treime” – Breaza, Suci de Sus	73
I.2.5. Mănăstirea cu hramul „Sfântul Prooroc Ilie” - Dealu Mare, Coroieni	75
I.2.6. Mănăstirea cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” (Șatra) – Dumbrava.....	75
I.3 Învățământul lăpușean – parte a muzicii	76

I.3.1. Școlile lăpușene, în oglinda timpului. Dascăli.....	83
I.3.2. Rolul cântăreților bisericești în învățământul românesc.....	88
<i>CAPITOLUL II Cântarea bisericească în Țara Lăpușului de-a lungul timpului.....</i>	91
II.1 Școli de muzică bisericească în Transilvania	92
II.1.1. Școala de muzica bisericească de la Șcheii Brașovului.....	92
II.1.2. Școala de cântăreți bisericești „Dimitrie Cuțanu” Sibiu.....	93
II.1.3. Școala de cântăreți bisericești de la Nușeni.....	96
II.1.4. Școala de cântăreți din Alba Iulia.....	106
II.1.5. Școala de cântăreți bisericești de la Cluj	111
II.2 Școlile Teologice din Episcopia Maramureșului și Sătmarului	117
II.2.1. Seminarul Teologic „Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul” Baia Mare ..	117
II.2.2. Învățământul Teologic Universitar maramureșean	119
II.3 Cântarea de strană în Țara Lăpușului	120
II.3.1. Cântărețul bisericesc și rolul său în biserică.....	121
II.3.2. Examen de asimilare a cântăreților bisericești	124
II.3.2.1. Cântăreții bisericești participanți la examenul de asimilare	128
II.3.3. Examen de asimilare a cunoștințelor organizat la Baia Mare, 1993	133
II.3.4. Concursul de ocupare a postului de cântăreț bisericesc – Libotin – 1946.....	136
II.3.4.1. Încadrarea pe post a cântărețului bisericesc	141
II.4 Însemnări ale cântăreților bisericești pe cărțile de cult.....	146
II.4.1. Cântăreții bisericești din Parohia Libotin.....	147
II.4.2. Cântăreții bisericești din Parohia Inău.....	153

II.4.3. Cântăreții bisericești din Parohia Răzoare.....	154
II.4.4. Cântăreții bisericești din Parohia Borcut.....	156
II.4.5. Cântăreții bisericești din Parohia Suciu de Jos.....	160
II.4.6. Cântăreții bisericești din Parohia Suciu de Sus.....	162
II.4.7. Cântăreții bisericești din Parohia Groșii Țibleșului.....	162
II.4.8. Cântăreții bisericești din Parohia Vima Mare.....	163
II.4.9. Cântăreții bisericești din Parohia Vălenii Lăpușului.....	170
II.4.10. Cântăreții bisericești din Parohia Dealul Mare.....	172
II.4.11. Cântăreții bisericești din Parohia Drăghia.....	176
II.4.12. Cântăreții bisericești din Parohia Coroieni.....	177
II.4.13. Cântăreții bisericești din Parohia Baba.....	180
II.4.14. Cântăreții bisericești din Parohia Boiereni.....	183
II.4.15. Cântăreții bisericești din Parohia Cufoaia.....	185
II.4.16. Cântăreții bisericești din Parohia Poiana Botizii.....	186
II.4.17. Cântăreții bisericești din Parohia Lăpuș.....	189
II.4.18. Cântăreții bisericești din Parohia Sălnița.....	189
II.4.19. Cântăreții bisericești din Parohia Vima Mică.....	191
II.4.20. Cântăreții bisericești din Parohia Stoiceni.....	194
II.4.21. Cântăreții bisericești din Parohia Rohia.....	195
II.4.22. Cântăreții bisericești din Parohia Dumbrava.....	197
II.4.23. Cântăreții bisericești din Parohia Fântânele.....	198
II.4.24. Cântăreții bisericești din Parohia Peteritea.....	199
II.5 Cântăreți bisericești din Țara Lăpușului astăzi.....	200
II.5.1. Cântărețul bisericesc Buda Petru din Parohia Ungureni.....	206

II.5.2. Cântărețul bisericesc Hereș Gavril din Parohia Costeni.....	207
II.5.3. Cântărețul bisericesc Șanta Vasile din Parohia Rogoz.....	207
II.5.4. Cântărețul bisericesc Vasile Văsuț din Parohia Rohia	208
II.5.5. Cântărețul bisericesc Man Alexandru din Parohia Răzoare	209
II.5.6. Cântărețul bisericesc Horvat Ioan din Parohia Inău	210
II.5.7. Cântărețul bisericesc Lazăr Ioan din Parohia Suciu de Jos	211
II.5.8. Cântărețul bisericesc Burzo Ioan din parohia Suciu de Sus	212
II.5.9. Cântărețul bisericesc Toma Nicolae de la Parohia Lăpuș	213
II.5.10. Cântărețul bisericesc Trifoi Ioan din Parohia Poiana Botizii	214
II.5.11. Cântărețul bisericesc Bogdan Alexandru din Parohia Dealu Mare	214
II.5.12. Cântărețul bisericesc Todoran Dan Ionel din Parohia Baba.....	215
II.5.13. Cântărețul bisericesc Zaharia Simion Parohia Fântânele	216
II.5.14. Cântărețul bisericesc Sima Ioan din Parohia Drăghia	217
II.6 Fenomenul coral în Țara Lăpușului.....	217
II.6.1 Coruri bisericești.....	217
II.6.1.1. Corul de femei al Bisericii din Lăpuș	218
II.6.1.2. Corul mixt „Armonia” al Bisericii din Târgu Lăpuș	219
II.6.2 Coruri laice.....	218
II.6.2.1 Corul bărbătesc,„Dacii Liberi “din Libotin	220
II.6.2.2. Corul „Symbol” al Liceului Teoretic Petru Rareș din Târgu Lăpuș	222
<i>CAPITOLUL III Muzica de strană, în circulație contemporană. Culegere și transcriere în notație liniară .....</i>	
<i>225</i>	
III.1 Preotul profesor Dimitrie Cuțanu – repere biografice.....	223
III.2 Glasurile Bisericești - analiză comparată.....	226

III.3 Troparele învierii - analiză comparată.....	268
III.4 Cântările Sfintei Liturghii - analiză comparată	301
III.5 Cântările la Slujba Botezului.....	328
III.6 Cântările la Slujba Cununii.....	330
III.7 Cântările la înmormântare - analiză comparată	337
III.8 Picesne.....	372
<i>Concluzii</i>	379
<i>BIBLIOGRAFIE</i>	382
<i>ANEXA</i>	399

Cuvinte – cheie: *Muzica bisericească, cântăreț bisericesc, cult, biserică, mănăstire, școală, însemnări, tradiție, analiză.*

Călătorul care-și poartă pașii pe drumurile Maramureșului descălecătorilor de țară, va întâlni un plai de legendă, Țara Lăpușului, unde, odinioară, haiducii lui Pinteza Viteazul împânzeau codrii seculari, făcând dreptate celor asupriți.

Aici trăiesc oameni drepecți la suflet – asemenea copacilor din pădurile care-i înconjoară și cu care se înfrățesc, largi la inimă și repezi în dărnicie, precum poienile ce mărginesc ținutul.

Lucrarea noastră, cu titlul **Cultura muzicală bisericească din Țara Lăpușului. Tradiție și continuitate**, își **propune** să investigheze trecutul muzical și liturgic în zona numită „Țara Lăpușului” și să expună modul în care muzica de strană se prezintă în circulație contemporană.

Am pornit de la **premise** că muzica bizantină, prezentă în cultul Bisericii Răsăritene, cult oficiat la noi din cele mai vechi timpuri, face parte din patrimoniul muzical național, fiind, alături de dogmă și liturgică, emblema Ortodoxiei și însăși viața Bisericii noastre strămoșești.

Alegerea temei se justifică prin două rațiuni: una de natură subiectivă, datorată considerației și afecțiunii pe care le port oamenilor și locurilor acestora, și alta de natură obiectivă, reprezentată de necesitatea cercetării fenomenului *cultural muzical bisericesc* al acestei zone de referință pentru județul Maramureș. Lucrarea se dorește a fi un studiu amplu de descifrare a resorturilor istorice, religioase și muzicale păstrate în documente de arhivă, însemnări pe cărțile de cult sau în mărturiile ale participanților la viața religioasă.

Am considerat că este **necesară** tratarea acestei problematici dată fiind maniera în care răsună astăzi muzica la stranele bisericilor din zonă.

Am urmărit evoluția muzicii bisericești din Țara Lăpușului începând cu mijlocul secolului al XIX-lea până în zilele noastre. Pentru perioada mai îndepărtată, lipsind documentele de arhivă, precum și alte însemnări, fenomenul nu poate fi verificat; el poate fi doar estimat, prin raportarea la forma contemporană a muzicii practicate la strană în zilele noastre.

Scopul realizării acestei teze de doctorat este prezentarea muzicii bisericești din Țara Lăpușului în toată complexitatea sa. Ne-am propus urmărirea parcursului muzicii bisericești lăpușene din perspectiva cântării de strană, marcată de fenomenul transmiterii orale de la o generație de cântăreți bisericești la alta, încercând, în același timp, să găsim „cheia” apartenenței și dezvoltării acesteia de la muzica bizantină, în general, la cea transilvăneană, în special. În acest sens, ne raportăm întotdeauna la varianta muzicală notată în secolul al XIX-lea de către ilustrul Preot profesor Dimitrie Cunțanu, variantă îmbogățită astăzi prin strădania și munca depusă de P.C. Pr.Prof.Univ.Dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, care ne-a făcut onoarea de a conduce științific această lucrare.

Ca surse de documentare ne-au fost de mare folos literatura de specialitate și, mai ales, cercetarea pe teren, în timpul căreia am cules material literar și muzical de la cei ce își exercită funcția de cântăreți bisericești.

Metodele de cercetare pe care le-am utilizat sunt:

- **analiza datelor istorice și statistice.** Aici ne-au stat la îndemână literatura de specialitate și documentele din arhivele existente - fie cele ale Statului român, fie cele episcopale sau protopopești -, discuțiile purtate cu participanții la viața liturgică din Țara Lăpușului, pentru că o parte a investigațiilor este istorie contemporană, care, înainte de toate, este „*memorie*”.

- **abordarea analitică și critică** a materialului bibliografic, prezentând, într-o perspectivă comparativă, culegerea, analiza și redactarea melodicii bisericești. Aceasta s-a realizat printr-o serie de înregistrări ale discuțiilor cu participanți la viața muzicală bisericească, material pe care l-am transpus folosind notația liniară, **rezultatele cercetării fiind puse în valoare printr-un bogat material vizual constituit din partituri, tabele și reprezentări grafice.**

- **metoda observației**, care ne ajută la determinarea tendințelor care există în muzica bisericească. Finalizarea metodelor mai sus pomenite se va materializa prin chestionarele și înregistrările audio prezentate.

Cultura muzicală religioasă din Țara Lăpușului constituie obiectul cercetării noastre, cercetare în care, pentru a o desăvârși, am ținut seama de:

- efectuarea unei analize teoretice și practice a culturii muzicale, a evoluției acesteia în spațiul lăpușean, din punct de vedere istoric, liturgic și muzical;
- analiza procesului muzical și a componentelor sale;
- determinarea rolului, funcțiilor, gradului de dezvoltare, a dinamicii și a calității pe care cântarea bisericească le are asupra vieții spirituale a locuitorilor din Țara Lăpușului.

În demersul nostru de cercetare am descoperit oameni de o bunătate și evlavie aparte. Cântăreții de strană, au fost și vor rămâne exemple de moralitate și corectitudine, pentru întreaga comunitate.

Lucrarea are ca **fundament**, pe lângă bibliografia de specialitate, **sute de documente de arhivă și peste 800 de fotografii**, în care am surprins însemnările din cărțile de cult ale diferitelor generații de cântăreți bisericești. Aici ne-am permite o mărturisire: cercetarea ne-a dat privilegiul de a răsfoi toate cărțile de cult pe care păstorii duhovnicești din parohiile ce alcătuiesc Țara Lăpușului ni le-au pus la îndemână – păstori cărora simt nevoia să le mulțumesc, asigurându-i de prețuirea noastră. Am simțit, atunci, fiorul sfânt care a realizat o legătură spirituală cu înaintașii noștri, cei care, duminică de duminică și sărbătoare de sărbătoare, le-au răsfoit și au adus, prin cânt, laudă lui Dumnezeu. Recunoaștem, cu bucurie, că am găsit cărți de cult mai vechi de 100 de ani impecabile din punct de vedere estetic, iar acest lucru ne arată că, la stranele bisericilor din Țara Lăpușului, s-au perindat oameni devotați, cu frică de Dumnezeu, care și-au închinat viața slujirii Lui prin cânt.

Data fiind mulțimea elementelor care au contribuit la definirea aspectului actual al cântării de strană în Țara Lăpușului, a fost nevoie de o investigare pe trei paliere: **cultural-istoric, socio-muzical și muzicologic**.

Demersul științific (de documentare, de culegere a informațiilor și a variantelor muzicale, de prelucrare a acestora) s-a materializat în prezenta lucrare, structurată astfel:

Introducere, trei capitole distincte - fiecare având un domeniu diferit al cercetării - și **Concluzii**.

Pornim de la ipoteza că numărul mare de mănăstiri și biserici, unele foarte vechi, diversitatea etnică a populației, istoria tulbure, condițiile geografice ale zonei de numai 918 km² au permis evoluția și continuitatea în forme proprii a culturii muzicale bisericești.

În **Introducere**, am prezentat o scurtă istorie a Țării Lăpușului, delimitarea din punct de vedere geografic, toponimia și dezvoltarea ținutului, începând cu Epoca bronzului, continuând cu stăpânirea romană, apoi cu aceea a regalității maghiare, a domnitorilor moldoveni, a Imperiului Habsburgic ori a celui Austro-Ungar, și ajungând până în zilele noastre.

Fiind o cercetare de tip monografic, lucrarea face referire la toate aspectele materiale și spirituale ale culturii zonei. Începând cu datele istorice și geografice, continuând cu cele economico-culturale ale spațiului studiat, am încercat să explicăm influențele pe care timpurile și vremurile le-au avut asupra diferitelor generații de cântăreți bisericești care, cu glasurile lor, au adus lui Dumnezeu slavă, laudă și cinste.

În investigarea **cultural-istorică** ne-am folosit de informațiile oferite de lucrările cu caracter istoric și monografic, precum și de documente de arhivă care ne-au permis să analizăm rolul lăcașurilor de cult în păstrarea tradiției muzicale bisericești. Analizând înscrisuri de pe cărțile de cult, nu am avut doar bucuria să descoperim aspecte ale participării cântăreților de strană la păstrarea credinței creștin-ortodoxe prin muzică, ci să și devenim martorii unor întâmplări și evenimente de mult apuse.

Astfel, **Capitolul I - Viața bisericească în Țara Lăpușului de la începuturi până în zilele noastre** - prezintă, monografic, așezări și oameni ai ținutului Lăpușului.

Capitolul este împărțit în trei subcapitole. Primul subcapitol, ***Bisericile din Țara Lăpușului, păstrătoare de tradiție muzicală bisericească***, expune în mod amănunțit viața bisericească din cele 31 de localități care aparțin zonei cercetate (atestarea documentară a localității, evoluția denumirii și etimologia acesteia, descrierea bisericilor parohiale care au existat sau există, legende care circulă în zonă, șirul preoților slujitori care au activat în fiecare

parohie de-a lungul timpului). De mare folos în documentare ne-au fost scurtele monografii ale localităților, monografii pe care, în anul 1972, la îndemnul Centrului Eparhial din Cluj-Napoca, fiecare preot paroh le-a întocmit.

Legende care să explice etimologii nu sunt foarte multe, dar păstrarea lor în memoria colectivă se explică prin dramatismul „sâmburelui de adevăr” care a generat denumirea, iar, prin extensie, și prin plăcerea localnicilor de a se descrie pe ei înșiși prin sensul cuvântului. De exemplu:

„Conform legendei, înainte de întemeierea satului, pe acest teritoriu existau doi oameni: Costea și Dobrea, fiecare dintre ei dorind să aibă un teritoriu al său. Conflictul dintre cei doi s-a soldat cu moartea lui Dobrea, în locul care astăzi poartă denumirea de *mormânturi*. Costea a mai rămas ceva vreme pe acele meleaguri, pentru ca apoi să-și urmeze drumul până a găsit un loc potrivit pentru întemeierea unei așezări, care a primit numele de Costeni.”

De la Dobrea a rămas însă numele satului Dobric, care, etimologic, înseamnă *bun*.

Majoritatea numelor de localități sunt de origine maghiară, dar, fiind locuite de populație românească, locuitorii și-au conservat identitatea și credința, mărturie fiind bisericile construite în timpul stăpânirii maghiare sau austro-ungare. Dovadă a caracterului profund creștin al comunităților de lăpușeni este, așadar, și ridicarea lăcașurilor de cult ortodox, câteva dintre acestea datând din secolul al XVII-lea, altele fiind construite în anii '70-'80 ai secolului trecut, când preoți vrednici au înfruntat interdicțiile și amenințările regimului comunist (de ex. preoții Emil Man din Boiereni, Ploscariu Ioan din Fântânele și Ioan Cosma din Dumbrava.)

Al doilea subcapitol, ***Mănăstirea – vatră de conservare a muzicii bisericesti românești***, prezintă istoria și evoluția vieții monahale a celor șase oaze de spiritualitate ortodoxă care se găsesc în Țara Lăpușului: *Mănăstirea cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”* - „*Sfânta Ana*”– *Rohia*, *Mănăstirea cu hramul „Acoperământul Maicii Domnului”*- *Rohița Boiereni*, *Mănăstirea cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”*- *Lăpușul Românesc*, *Mănăstirea cu hramul „Sfânta Treime”*– *Breaza*, *Suciu de Sus*, *Mănăstirea cu*

hramul „Sfântul Prooroc Ilie”- Dealu Mare, Coroieni și Mănăstirea cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” (Șatra) – Dumbrava, toate păstrătoare de tradiție muzicală bisericească.

Al treilea subcapitol, intitulat **Învățământul lăpușean – parte a muzicii**, descrie evoluția școlilor confesionale, a dascălilor și învățătorilor care au activat în localitățile Țării Lăpușului, precum și rolul cântăreților bisericești în procesul instructiv – educativ, în special în secolul al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX. Am evidențiat aici strădania Bisericii pentru dezvoltarea învățământului și rolul capital al Mitropolitului Andrei Șaguna în înființarea școlilor naționale.

Am arătat, în acest subcapitol, care a fost rolul dascălilor bisericești în școală, funcția lor echivalând, de cele mai multe ori, cu cea de învățător, și am subliniat abnegația cu care conducătorii Bisericii noastre au militat pentru statutul și drepturile salariale ale celor care asigurau activitatea școlilor.

Abordând tema noastră din perspectivă **socio-muzicală**, am făcut apel la memoria comună, a comunităților și a cântăreților bisericești, care ne-au dezvăluit maniera în care muzica bisericească a fost asimilată, împărtășită și păstrată de-a lungul timpului: prin „școala de acasă”, prin școli de muzică bisericească, prin credință și prin talent. Astfel încât **Capitolul II** din lucrare, care se întinde pe mai mult de o sută de pagini, capitol intitulat **Cântarea bisericească în Țara Lăpușului de-a lungul timpului**, încearcă să redeseneze istoria modului în care muzica bisericească s-a dezvoltat în zona Lăpușului. Cele șase subcapitole sunt dedicate: fenomenului muzical bisericesc din Ardeal (subcapitolele II.1. și II.2.: **Școli de muzică bisericească în Transilvania și Școlile Teologice din Episcopia Maramureșului și Sătmăruului**;) și unei prezentări detaliate a celui din Țara Lăpușului, în subcapitolele II.3. - II.6. (**Cântarea de strană în Țara Lăpușului, Însemnări ale cântăreților bisericești pe cărțile de cult, Cântăreți bisericești din Țara Lăpușului astăzi, Fenomenul coral în Țara Lăpușului**).

Am evocat, în această parte a lucrării, meritele a doi dintre marii ierarhi transilvăneni - **Nicolae Bălan** (mitropolit al Transilvaniei între 1920-1955), cel care, în 1926, înființează, la Sibiu, Școala de cântăreți bisericești „Dimitrie Cunțanu”, și **Nicolae Colan** (episcop al Clujului între 1936-1957, apoi mitropolit al Ardealului între anii 1957-1967), care, în 1936, pe moșia de

la Nușeni a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, deschide o școală de cântăreți bisericești.

Tot în acest capitol am prezentat apariția și dezvoltarea școlilor teologice, de nivel liceal și universitar, din Episcopia Ortodoxă a Maramureșului și Sătmarului, subliniind preocuparea neobosită a Î.P.S. Iustinian Chira, Arhiepiscopul Maramureșului și Sătmarului, în realizarea acestui deziderat.

Ni s-a părut oportun și relevant să insistăm asupra modului în care cântarea bizantină de strană se transformă, în Ardeal, sub influența multiseculară a cântecului popular românesc, precum și pe prezentarea cântăreților bisericești din Țara Lăpușului și a rolului lor în Biserică și în comunitate. Ierarhii ardeleni s-au îngrijit de problema salarizării cântăreților bisericești, demers care a dus la organizarea unor *examene de asimilare a cântăreților bisericești*, examene organizate în anii 1945, 1946, respectiv 1993. (Am găsit, în Arhiva Mitropoliei Clujului și în cea a Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, dosarele participanților la acest examen, și pe baza acestora am încercat a le creiona un scurt portret biografic.)

Ne-am aplecat cu atenție și migală asupra *însemnărilor cântăreților bisericești pe cărțile de cult*, fiind încredințați că vom descoperi acolo istoria locală, prin informații dintre cele mai variate, despre evenimente istorice, evenimente din viața comunității, despre diferite fenomene și calamități naturale, dar și despre viața și activitatea cotidiană din familie și din comunitate. Nu lipsite de importanță sunt mărturiile despre grija purtată cărților de cult, despre reprezentativitatea cantorului în comunitate sau despre istoria poporului nostru în anii '40-'50 ai secolului XX.

Înscrisurile de pe cărțile bisericești impresionează prin conținut și nu numai. Iată un exemplu (autorul probabil fiind cantorul Ioan Popan din Vima Mare):

„În primăvara anului 1912 luna maiu, a fost un vânt mare cum n-a mai fost niciodată care a rupt arbori și a smuls cu rădăcini din pământ. Tot în acel an a venit ploi în iulie și nu s-au copt bucatele de loc, iar în anul următor 1913 au ieșit apele nu numai o dată ci de mai multe ori, și s-au băgat apa de la ferești în sus au trecutu și au făcut multe pagube.”

Rugăciuni și versuri sunt mărturii ale frumuseții sufletești ale autorilor cantori. De

exemplu, cantorul Hatos Vasile din Dealu Mare va consemna pe un Euhologiu, ediția 1913, „proprietatea lui Hatos Vasile Cantor”, Dealu Mare următoarele versuri:

„Veniți creștini, Iisus ne cheamă să îmbrățișăm altarul sfânt,
Că nu se știe dacă mâine vom mai trăi pe acest pământ.”

Pentru a putea prezenta actualitatea funcției de cântăreț bisericesc, am aplicat unui număr de 14 subiecți, cu vârste cuprinse între 55 și 85 de ani, proveniți din fiecare *vale* a Țării Lăpușului, un chestionar prin care am cules datele biografice ale persoanelor ce activează astăzi în stranele bisericilor parohiale și informațiile despre modul în care aceste persoane redau cântarea (încadrarea cântărilor Sfintei Liturghii și a celor 8 Glasuri bisericești într-una dintre diferitele variante de muzică de strană care circulă pe teritoriul Ardealului).

Cele 14 persoane sunt: Buda Petru - Ungureni, Hereș Gavril - Costeni, Șanta Vasile - Rogoz, Văsuț Vasile - Rohia, Man Alexandru - Răzoare, Horvat Ioan - Inău, Lazăr Ioan - Suciu de Jos, Burzo Ioan - Suciu de Sus, Toma Nicolae - Lăpuș, Trifoi Ioan - Poiana Botizii, Bogdan Alexandru - Dealu-Mare, Todoran Dan Ionel - Baba, Zaharia Simion - Fântânele și Sima Ioan - Drăghia.

Din cercetarea noastră rezultă că acești cântăreți la strană sunt ei înșiși memoria comună și, totodată, sursa muzicii bisericești pe care o trimit către enoriași atunci când o închină lui Dumnezeu.

Finalul acestui capitol este rezervat muzicii corale, mai exact prezentării activității puținelor formații corale, religioase sau laice, care activează la bisericile de enorie din Țara Lăpușului. Este vorba despre două coruri bisericești - Corul de femei al Bisericii din Lăpuș, respectiv Corul mixt „Armonia” al Bisericii din Târgu Lăpuș, și despre două coruri laice, care însă au în repertoriu și cântece religioase, în special colinde - Corul bărbătesc „Dacii liberi” din Libotin și Corul mixt „Symbol” al Liceului Teoretic „Petru Rareș” din Târgu Lăpuș.

Cercetarea **muzicologică** a însemnat înregistrări ale mai multor variante muzicale, apoi transcrieri în notație liniară, în urma cărora au rezultat o serie întreagă de partituri, ce cuprind melodiile Celor Opt Glasuri bisericești, ale Cântărilor Sfintei Liturghii, ale Cântărilor la Sfintele Taine și ierurgii, și care, toate, sintetizează melosul contemporan ce răsună la stranele

din Țara Lăpușului. Acestea se regăsesc în **Capitolul III - Muzica de strană, în circulație contemporană. Culegere și transcriere în notație liniară.**

Acest capitol, poate cel mai important al lucrării prin caracterul său de noutate, cuprinde analiza comparată a melodiilor Celor Opt Glasuri bisericești și a Troparelor Învierii în variante inedite, culese și transcrise în notație liniară, a melodiilor Cântărilor Sfintei Liturghii, a celor de la Taina Sfântului Botez și de la Taina Cununiei, precum și a celor de la Slujba înmormântării, la care am adăugat câteva privesne pe care participanții la viața muzicală bisericească mi le-au oferit.

Am considerat necesar să fac și un elogiu preotului, profesorului, pedagogului și compozitorului Dimitrie Cunțanu, a cărui lucrare rămâne de referință, reprezentând „baza cântării actuale bisericești din Mitropolia Ardealului.”

Am folosit, pentru studiu și comparare, variante interpretate de cinci cântăreți bisericești: Hereș Gavril, Podină Constantin, Sima Ioan, Șanta Vasile și Văsuț Vasile.

Analiza comparată a fiecărei variante de cântare notată și transpusă oferă o imagine clară a raportului de asemănare cu varianta părintelui Dimitrie Cunțanu. Influențele de orice natură (fie ele socio-culturale, monahale ori confesionale - aici amintind efectele pe care Uniația și Școala de la Blaj încă le mai au asupra participanților la viața cultică, prin melos) își fac și ele simțită prezența în elementele muzical-liturgice prezentate, nefiind însă definatorii.

Lucrarea **Cultura muzicală bisericească din Țara Lăpușului. Tradiție și continuitate** se dorește a fi un studiu de investigare, care să genereze perfecționarea cântăreților bisericești din această parte de țară, precum și responsabilizarea preoților în a-i îndruma spre a atinge acest deziderat.

Recunoaștem că lucrarea de față este departe de a fi exhaustivă, că unele aspecte puteau fi abordate și din alte perspective, că unele probleme pot părea incomplet analizate, dar noi am ales în dezvoltarea problematicii studiate modalitățile de abordare și prezentare care ni s-au părut cele mai potrivite realizării scopului final propus.

Considerăm că lucrarea **are caracter de noutate** din două perspective:

1. prin informațiile utile referitoare la modul de interpretare a muzicii bisericești din

acest ținut binecuvântat și prin posibilitatea elaborării unui raport de observare a asemănarilor și/sau diferențelor care se oglindesc în materialul analizat:

- în linii mari, cântarea bisericească din Țara Lăpușului rămâne în parametrii oferiți de opera părintelui Dimitrie Cunțanu;
- procesul de transmitere a variantelor muzicale cu ajutorul procedurii numite „oralitate” duce la revigorarea muzicii bisericești și la apariția unor variante noi, îmbogățite melismatic, fără a se depărta de model. Absența acestei similitudini dintre varianta contemporană și modelul melosului cunțanian se observă acolo unde lipsește influența mănăstirească sau cea a culturii muzicale dobândite în școală;
- influența comercialului, a muzicii comerciale, ascultată toată ziua la diferitele posturi de radio și TV, face ca variantele muzicale prezentate să se îndepărteze de ceea ce numim în muzică „sistem modal”, tendința fiind de a îmbrățișa varianta tonală a melodiei;
- lipsa unei culturi vocale solide, a folosirii tehnicii vocale, duce la utilizarea în mod frecvent și repetat a recitativului liturgic.

2. prin cercetarea notațiilor făcute de cântăreții bisericești pe cărțile de cult. Suntem primii care s-au aplecat asupra acestor însemnări, care se pot constitui în mărturii istorice, sociale, economice, umane. Ele ar putea deveni puncte de plecare spre alte cercetări.

Considerăm că demersul nostru contribuie la îmbogățirea patrimoniului muzical bisericesc și a literaturii de specialitate cu o serie de variante de muzică bisericească practicate la stranele bisericilor din Țara Lăpușului, lucrarea oferind un buchet muzical bisericesc local – nu de puține ori străvechi și inedit - care răsună până azi în cadrul sfintelor slujbe.